

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος και ο Ιωάννης Μεταξάς

Του **Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ**

Την 28η Οκτωβρίου 1940 εσήμανε βαριά για την Ελλάδα η ώρα της Ιστορίας. Αρχισαν «μήνες θεριεμένοι» γι' αυτήν με την έναρξη της συμμετοχής της ουσιαστικά στον σχεδόν πόλεμο. Υπεύθυνος με την κακή έννοια ήταν ο Ιταλός δικτάτωρ Μουσολίνι με την πολιτική αφροσύνη του.

Η απόφαση για τη μη αποφυγή της εμπλοκής της Ελλάδος στη φοβερή δοκιμασία, που είναι ο πόλεμος, υπήρξε ηθικώς αναπότρεπτη για τον δικτάτορα της Ελλάδος τότε, Ιωάννη Μεταξά, και αποτέλεσε υψηλό τίτλο τιμής για τον ίδιο και για την Ελλάδα. Και ο ελληνικός λαός την επιδοκίμασε, και μάλιστα έθεσε κάπως σε παρένθεση την αντίθεσή του προς τον παράνομο κυβερνήτη και του συμπαραστάθηκε ανεπιφύλακτα για την υπεράσπιση της πατρίδας. Ο Ιωάννης Μεταξάς εμπύχθηκε με τη συγκυρία της Ιστορίας να ζησει τους τελευταίους μήνες της ζωής του ως εθνικός ήρωας σχεδόν, αντάξιους του ελληνικού λαού, προβεβλημένου τότε ως του κατ' εξοχήν ηρωικού λαού της Ευρώπης. Πόσες θυσίες όμως στοίχισε ο τίτλος αυτός, δεν πρέπει να λησμονείται.

Στη νηφάγια εξιστόρηση των γεγονότων αξίζει να τονισθεί ότι ο Μεταξάς προσπάθησε να αποφυγή τον πόλεμο η Ελλάς με διάβημά του προς τον πρέσβη της Γερμανίας, συμμάχου της Ιταλίας. Του επικαλέσθηκε την προ εικοσιπενταετίας

προσπάθειά του να αποτρέψει την είσοδο της Ελλάδος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εναντίον της Γερμανίας, αλλά και απερίφραστα δήλωσε την ανένδοτη απόφαση να αντισταθεί η Ελλάς σε ιταλική επίθεση, με συνέπεια τον κίνδυνο και για τη Γερμανία τότε να επέμβουν οι Άγγλοι και να σχηματισθεί Βαλκανικό Μέτωπο, όπως στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το διάβημα ήταν σπουδαίο, έπεισε τον Γερμανό πρέσβη, αλλά

Ως σώφρων πολιτικός, δεν επιθυμούσε τη συνέχιση του πολέμου και επιχείρησε τη σύναψη ανακωχής.

δεν τελεσιφόρησε. Ο Μουσολίνι αδιαφόρησε και για τη συμβουλή του Χίτλερ να αποφυγή την επίθεση εναντίον της Ελλάδος. Δεν υπερεμπιστεύθηκε όμως ο Μεταξάς το σοβαρό αυτό διάβημά του προς τη Γερμανία για την αποτροπή του πολέμου, αλλά έπραξε ό,τι έπρεπε για την ετοιμασία προς απόκρουση της ενδεχόμενης εισβολής. Και ήταν η Ελλάς σε ικανό βαθμό προετοιμασμένη για πόλεμο αμυντικό, με τη φροντίδα ήδη του συνόλου των κυβερνήσεων από το 1923 (βλέπε Αλεξάνδρου Ι. Δεσποτοπούλου «Η πολεμική παρασκευή της Ελλάδος από 1923 έως 1940», έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, 1998).

Η από 1936 κυβέρνηση Μεταξά είχε συνεχίσει την ετοιμασία με πολλούς τρόπους, δηλαδή όχι μόνο με την κατασκευή της Οχυρωματικής Γραμμής Μεταξά. Εξάλλου, υπήρχε ιδιαίτερα το εξαιρετό Ορειβατικό Πυροβολικό, απόκτημα επί δικτατορίας Θεόδωρου Πάγκαλου και η άριστη εκπαίδευση των πυροβολητών: Υπήρχε και άριστο σχέδιο επιστρατεύσεως. Ο αριθμός των αεροπλάνων μόνον ήταν μικρός και δεν υπήρχαν άρματα μάχης.

Ο Μεταξάς, λίγο πριν από την 28η Οκτωβρίου 1940, δεν αποδέχθηκε την εισήγηση του Παπάγου να κηρύξει γενική επιστράτευση. Σύμφωνα με αφήγηση του στρατηγού Γεωργούλη στον αδελφό μου Αλέξανδρο Δεσποτόπουλο, καθηγητή Πολιτικής Ιστορίας, αντιπρότεινε ο Μεταξάς μερική, άορατη επιστράτευση: να μην απολυθούν οι κανονικά στρατευμένοι που η θητεία τους έληγε, να επιστρατευθούν με ατομικές προσκλήσεις η 8η μεραρχία Ιωαννίνων και η 9η μεραρχία Κοζάνης και η Φρουρά Κερκύρας ή και μια Ταξιαρχία Ευζώνων και ως προς τα περαιτέρω εμπιστευόταν ο Μεταξάς το άριστο σχέδιο επιστρατεύσεως. Και αυτά για να παραπλανηθεί ο Μουσολίνι ως προς τον όγκο του ελληνικού στρατού αντίκρι στην επικείμενη επίθεση του ιταλικού στρατού. Ο Μουσολίνι φέρεται να είπε: «Ο πονηρός γέρον με εξηπάτησε». Ο βαθμός της δοκιμασίας και η έκταση των θυσιών του χειμερινού πολέμου 1940 - 1941 είναι δύσκολο να γίνουν αντιληπτά σήμερα. Όμως,

η δοκιμασία και οι θυσίες δικαιώθηκαν. Η ελληνική νικηφόρα τότε αντίσταση αποτέλεσε απαραίτητη για την αντιφύση της πορείας της Ιστορίας, θριαμβικής έως τότε για τον Άξονα Ρώμης - Βερολίνου.

Ο Μεταξάς, όμως, ήταν σώφρων πολιτικός, όπως και στρατιωτικός. Ανεπηρεάστος από τις επιτυχίες του ελληνικού στρατού, δεν επιθυμούσε τη συνέχιση του πολέμου και δεν σκενόταν η Ελλάς να είναι «τμήμα θυ-

Αν είχε τελεσιφορήσει η προσπάθειά του, η Ελλάς δεν θα είχε υποστεί καθόλου την Κατοχή και τα φοβερά δεινά της.

σίας» του γαλλο-γερμανικού στρατοπέδου. Δοκίμασε, λοιπόν, με αποστολή μυστική εμπιστού προσώπου να επιτύχει σύναψη ανακωχής με κεκτημένα τη δόξα του ελληνικού στρατού και τα κατεχόμενα εδάφη της Βορείου Ηπείρου. Αξίζει να παραθέσω τώρα ό,τι άκουσα ο ίδιος προ ετών σε τηλεοπτική εκπομπή: αφηγητής για προσωπική δράση του ήταν ο Γιώργος Πεσμαζόγλου, πρώην υπουργός με άψογο παρελθόν. Είπε, λοιπόν, ο αξιόπιστος αυτός πρώην υπουργός, ότι ο Μεταξάς του ανέθεσε να μεταβεί στην Ελβετία και να προβεί εκεί στις δέουσες ενέργειες για σύναψη ανακωχής, επωφελέστατης για την

Ελλάδα. Επήλθε όμως τότε ο θάνατος, πολύ άκαιρα, του Μεταξά. Ο Πεσμαζόγλου έχασε τη σπουδαία μυστική εντολή του. Η εμπλοκή της Ελλάδος στον πόλεμο συνεχίσθηκε. Αν είχε τελεσιφορήσει τυχόν η φιλειρηνική αυτή προσπάθεια του Μεταξά, με την αποστολή του Πεσμαζόγλου, η Ελλάς δεν θα είχε υποστεί καθόλου την Κατοχή και τα φοβερά δεινά της, ούτε και όσα δεινά επακολούθησαν την Κατοχή και την απελευθέρωση. Εξάλλου, όμως, διαφορετική θα ήταν ίσως η έκβαση του πανευρωπαϊκού πολέμου, καθώς οι Γερμανοί χωρίς τη βαλκανική επιχείρηση του 1941, επιβεβλημένη από τη συνέχιση του ελληνοϊταλικού πολέμου, θα είχαν έγκαιρα με πανστρατιά επιχειρήσει την εισβολή στη Ρωσία.

Ο Μεταξάς στον τελευταίο μήνα της ζωής του επιχείρησε να δράσει κατά σωφροσύνη με κριτήριο αποκλειστικά το συμφέρον της Ελλάδος, χωρίς ενδιαφέρον για την έκβαση του πανευρωπαϊκού πολέμου. Αυτή θα είναι η ετυμιογασία της Ιστορίας για τον ύστερο Μεταξά με αποσιώπηση της πριν από το 1940 πολιτικής του. Η αναπόληση του πολέμου 1940-1941 συνεπάγεται αναφορά στον πρωτο-ήρωά του ελληνικό λαό, αλλά και στον πρωθυπουργό, την κρίσιμη ώρα, Ιωάννη Μεταξά. Η 28η Οκτωβρίου 1940 εξάγγισε το πολιτικό του αμάρτημα της 4ης Αυγούστου 1936.

* Ο κ. Κ. Ι. Δεσποτόπουλος είναι ακαδημαϊκός.

«Ο ελληνοϊταλικός Πόλεμος και ο Ιωάννης Μεταξάς»,

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΑΣ ΦΩΚΑ –ΜΕΤΑΞΑ
ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟΥ Κ.Ι.ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ
Στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 28^{ης} Οκτωβρίου 2010

Το άρθρο του Ακαδημαϊκού και φιλοσόφου κυρίου Κ. Ι. Δεσποτόπουλου, στην Καθημερινή, την 28^η Οκτωβρίου 2010, με τίτλο «Ο ελληνοϊταλικός Πόλεμος και ο Ιωάννης Μεταξάς», δημιούργησε εύλογες απορίες στο κοινό, ως προς τη στάση που τήρησε τελικά ο Ιωάννης Μεταξάς στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο. Η αποστολή του Γεωργίου Πεσμαζόγλου, «για να πετύχει σύναψη ανακωχής με κεκτημένα τη δόξα του ελληνικού στρατού και τα κατεχόμενα εδάφη της βορείου Ηπείρου» όπως αναφέρει ο κος Δεσποτόπουλος, βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση, με την πραγματικότητα και τις σημειώσεις του Ιωάννη Μεταξά στο Ημερολόγιο του, όπως και με τα απομνημονεύματα του Γεωργίου Πεσμαζόγλου.

«ΙΩΑΝΝΗ ΜΕΤΑΞΑ, Το Προσωπικό του Ημερολόγιο»

τομ. 4^{ος} σελ.545-555. ΙΚΑΡΟΣ 1960 – ΓΚΟΒΟΣΤΗΣ 2010.

20 Δεκεμβρίου, Παρασκευή- 54^η ημέρα. (πολέμου1940)

Ευτυχώς η επίσκεψις του Γερμανού (Πρεσβευτή) δεν είχε κακά αποτελέσματα. Στην αρχή – χθές- ενόμισα ότι θα επήρχετο ρήξις. Και ότι οι Γερμανοί θα μας επίεζαν με απειλές. Ευτυχώς τίποτε από αυτά. Ήμουν έτοιμος για όλα....

30 Δεκεμβρίου, Δευτέρα – 64^η ημέρα

... «Τηλεγράφημα τελευταίον Ραγκαβή (ο Έλληνας Πρεσβευτής στο Βερολίνο) Μας συμβουλεύει προσπέσωμεν εις Χίτλερ και ζητήσωμεν ειρήνην προς Ιταλίαν, δηλαδή να' ατιμασθώμεν. Άλλως, λέγει, θα μας επιτεθή η Γερμανία. Είναι μωρός και κακοήθης».

4 Ιανουαρίου, Σάββατον- 69^η ημέρα

Τηλεγράφημα Λέγγερη Βερολίνον. (Συνταγματάρχης, Στρατιωτικός Ακόλουθος Πρεσβείας Βερολίνου) Συγκέντρωσις γερμανικού στρατού περιφέρειαν Αραδ-Σζεγκεδίν- Τούρνο Σεβερίνου. Αρχισε 12 μεραρχίες. Κατά Γιουγκοσλαβίας ; Δια να αφήσει διάβασιν προς Θεσσαλονίκην ; Ωστε εναντίον μας ; Τι άλλο δύναται να είναι; Και τότε εξηγούνται προειδοποιήσεις Γερμανών δια Ραγκαβή, τελευταίαι χθεσιναί δια Ανγκερερ προς Διάδοχον- και δια πατρός της προς Φρειδερίκην, να υποταχθώμεν εις Χίτλερ! – Καλλίτερα να πεθάνωμεν.

«Γ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, Το Χρονικόν της ζωής μου (1889-1979)»,

Αθήνα 1999, σελ. (210-221).

Την πλήρη περιγραφή της αποστολής την οποία του είχε εμπιστευθεί ο Ιωάννης Μεταξάς, βρίσκουμε στα απομνημονεύματά του Γ. Πεσμαζόγλου.

«Την πρωίαν της 2^{ης} Δεκεμβρίου 1940 με εξήτησεν εσπευσμένως ο Πρωθυπουργός. Συνητηθήμεν εις το ξενοδοχείον «Μεγάλη Βρεταννία» όπου είχαν μεταφερθεί τα γραφεία της Κυβερνήσεως. Μου είπεν ότι είχεν αποφασίσει να μου αναθέσει αποστολήν η οποία θα συνίστατο εις το να του φέρω ωρισμένας πληροφορίας δια τους σκοπούς της Γιουγκοσλαβίας, επειδή συνεδεόμην στενώς με τον Αντιβασιλέα της Πρίγκηπα Παύλον. Ήθελεν επίσης να καθυσηγάση τους Γερμανούς επί των προθέσεών μας. .

Αφού μου εξήγησε την πολιτικήν την οποίαν ήταν αποφασισμένος να τηρήση έναντι της Αγγλίας και της Γερμανίας, μου έδωσε τας οδηγίας τα οποίας παραθέτω εδώ εκ σημειώματος το οποίον συνέταξα αμέσως μετά την συνομιλίαν μας.

Τα συμφέροντά μας, κατόπιν μάλιστα της συμμαχίας Αγγλίας- Γαλλίας – Τουρκίας μας επέβαλλον να ταχθώμεν με το μέρος της Αγγλίας, με την οποίαν θα ετάσσετο οριστικώς και η Αμερική. Τούτο δε, όχι μόνο λόγω της γεωγραφικής μας θέσεως, αλλά και διότι ήτα βέβαιον ότι το πέρας του πολέμου θα απέβαινε υπέρ της Αγγλίας»...

«... Διά τούτο ο Μεταξάς δεν ήθελε να δεχθεί την μεσολάβηση των Γερμανών προτού φτάσουν αι δυνάμεις μας εις την θάλασσαν, οπόθεν θα ηδυνάμεθα να κατοπτεύσωμεν εγκαίρως τας κινήσεις των Ιταλών...»...Κατά συνέπειαν η Ελλάς όφειλε να προασπίση την ανεξαρτησίαν της και την τιμήν της, αποκρούουσα οιανδήποτε εισβολήν ή εμφανή παραβίασιν της ουδετερότητος της, εν ουδεμία όμως περιπτώσει έπρεπε να προκαλέση την Γερμανίαν... Αναχωρήσας εκ Βελιγραδίου μετ' ολίγας ημέρας μετέβην εις Βέρνην. Κατά τας ομιλίας τας οποίας είχαν εν τη Ελβετική πρωτευούση, εσχημάτισα την γνώμην ότι, εις το εξωτερικόν γενική ήτο η εντύπωσις ότι τελικώς θα κατίσχυε εις τον πόλεμον η Μεγάλη Βρεταννία...Ακόμη ότι ταχέως θα ευρισκόμεθα προ γερμανορωσικής ρήξεως ...Όσον αφεώρα εις τα Βαλκάνια, οι Γερμανοί θα επεθύμουν να εξασφαλίσουν την ουδετερότητά των. ...Δια την Έλλάδα, εάν καθίστατο δυνατή η διατήρησις της ειρήνης εις τα Βαλκάνια, θα ήσαν διατεθειμένοι να εξακολουθήσουν θεωρούντες την ελληνοϊταλικήν σύρραξιν ως καθαρώς εντοπισμένον μεταξύ των δύο χωρών πολεμικόν γεγονός και θα προσεπάθουν να εύρουν την κατάλληλον ευκαιρίαν μεσολαβήσεως...Δεν κατώρθωσα να εξακριβώσω την στάσιν την οποίαν θα ετήρει η Γερμανία εάν η Ελλάς δεν εδέχετο την μεσολάβησιν της, διότι είχαν λάβει ρητάς οδηγίας να αποφύγω οιανδήποτε συζήτησιν επί του θέματος. Ουδεμίαν, εν τούτοις αμφιβολία υπήρχεν ότι εν περιπτώσει αποβάσεως αγγλικών στρατευμάτων εις την ηπειρωτικήν Έλλάδα, οι «Γερμανοί θα επεζήτουν να εκκαθαρίσουν αμέσως την κατάστασιν εις τα βαλκάνια....Εκ Βέρνης μετέβην εις Γενεύην, όπου επληροφορήθην ότι ο Μεταξάς απέθανε».

Εκ των ανωτέρω συμπεραίνουμε ότι οι πληροφορίες του ακαδημαϊκού κυρίου Δεσποτόπουλου δεν είναι ακριβείς, διαστρέφουν δε το όλο σκεπτικό που ανέλυσε ο Ιωάννης Μεταξάς στην *Ανακοινώση προς τους Ιδιοκτήτας και Αρχισυντάκτας του αθηναϊκού τύπου εις το Γενικόν Στρατηγείον, την 30^η Οκτωβρίου*, στο οποίο φανερώνει όλη την διπλωματική και πολιτική σκέψη του, και την στρατηγική, που εφήρμοσε χωρίς δισταγμό και παλινδρομήσεις, καθ' όλη την διάρκεια του πολέμου.

Πράγματι υπήρξε σώφρων ο Ι. Μεταξάς, με τις επιλογές του και όχι μόνο τον τελευταίο μήνα της ζωής του. Το συμφέρον της Ελλάδος ήταν πάντα στο βίο του ο γνώμονας των αποφάσεών του, ως επιτελικός, πολιτικός ή κυβερνήτης. Στη περίπτωση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το συμφέρον της Ελλάδας ήταν άρρηκτα δεμένο με τους Συμμάχους και φυσικά με την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Πολέμου.

Η διορατικότητά του Μεταξά και η στρατηγική του πείρα τον οδήγησαν σε σωστές αποφάσεις. Όπως εμφανίζεται σε ένα φύλλο της Καθημερινής την εποχή του πολέμου πάνω στην φωτογραφίαν του, έλεγε:

«Θα νικήσωμεν αλλά για την Ελλάδα υπέρ την Νίκη η Δόξα».

Η προσάρτηση των Δωδεκανήσων την 28^η Οκτωβρίου 1947, βάσει του Νόμου 518/ 3-9 Ιανουαρίου 1948, είναι το αποτέλεσμα της Νίκης της Δόξας και το αντίδωρο του αίματος των Ελλήνων Ηρώων.

Ιωάννα Φωκά – Μεταξά
www.ioannismetaxas.gr

